

Landskap: Skåne Upptecknare: Karl Ahren, Bantorget 13
 Härad: Brahe Berättare: " " Lund
 Socken: Nerisbäck Berättarens yrke: lantbrukare
 Uppteckningsår: 1954 Född år 1881 i Nerisbäck

Lilla jul och lille jul afton. s. 1-2.

L. F. 47

Julkappar och jultomte. s. 3-4.

" 48

Barnets vård och uppfostran under
förskoleåldern. s. 5-9.

" 98

Matberedning och måltidseder. s. 10-15.

N. M. 3.

Spisar. s. 16-18.

N. M. 65.

ACC. N:R M. 13313 /.

L.U.F. 47

Lilla Jul och Lille julaften.

1. Lille julaften var alltid dagen före julaften eller den 23 dec.
- 2 - 9. Nej.
- 10 Jag tycker jag vill minnas ordet svinottan, men jag minns ej hur.
Jag minns, att man ibland använde ordspråket: Att stiga upp med hönsen och lägga sig med svinen (med avseende på tidpunkten) eller ock tvärtom: Att stiga upp med svinen och lägga sig med hönsen. I ena fallet åsyftades en idog person, i andra fallet en lat.
- 11 - 15. Nej.
- 16 Ända sen min mors barndom på 1840-talet slutade julen i hennes hem i Nevishög den 13 januari i enlighet med ramsan: Trettondedag Knut kör julen ut. Hennes far hette Knut, och den 13 januari skulle hennes föräldrar antingen ha främmande eller vara borta på kalas hos bekanta. Då min mor berättade detta, tillade hon: "Det slog aldrig fel". Det hade månända också en särskild dragning med sig, att min morfar, som hette Knut, kunde högtidligen av-

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Luf. 47

ACC. N:R M. 13313:2

sluta julen på sin namnsdag, Knutsdagen.

Efter den dagen förekom nämligen inga julkalas.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

22

1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 26

ACC. N:R M. 13313:3

L.U.F. 48

Julklappar och Jultomte.

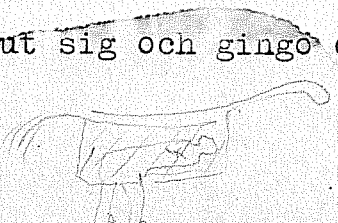
Den första gång julklappsutdelning förekom i mitt barndomshem var år 1892. Förut hade vi barn endast fått lite karamell och konfekt, som hängt i julgranen. Julklapparna fingo vi barn liksom ock tjänstefolket av våra föräldrar. Efter hand gävo även vi syskon varandra julklappar. Dessa voro alltid nyttiga saker. De framtogs av mor och placerades på det gemensamma bordet, där de delades ut. Sådana gåvor kallades alltid julklappar.

Julklappsrim förekom också någon gång, då man ville göra sig rolig.

Någon gång förekom julaspöken. Det första jag minns, var i mitt barndomshem, när jag var c. 8 år eller omkring 1889, då byafolket hade klätt ut sig och gingo omkring i gårdarna, medförande bl.a. en s.k. häst ruska på hussesock, och rista med svansen. Sen den tagits ut på gården igen, uppträdde ett par klumpiga manspersoner, den ene utklädd till kvin-

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Luf. 48

Denne togs in i stugan och kunde där

huvudet, som bestod av en uppstoppad

ACC. N:R M. 13313:4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

na, och började dansa. Efter några danssteg blevo de emellertid svårt sjuka, så att de icke visste, vad de skulle taga sig till. Men då råkade de att erinra sig det kända universalmedlet: en sup brännvin. Och sedan detta prövats och befunnits hälsobringande, blevo de strax friska och kunde återupptaga den avbrutna dansen. Det hände emeller- också, att de blevo sjuka på nytt, då samma botemedel hjälpte. Och så gingo de till nästa gård.

Julkort torde väl i min ungdom för vår del ha börjat i slutet av 1800-talet, men det är okänt, om det berodde på vår då nådda uppväxt eller ett allmänt bruk.

[Handwritten mark]

ACC. N:R M. 13313:57

L.U.F. 98

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Luf. 98

Den första händelse jag minns, var då jag såg en solförmörkelse den 27 mars 1884 kl. 6 f.m. eller 2 veckor innan jag fyllde 3 år. Visserligen var allt husets folk tillstädes, men det var mor, som visade mig solförmörkelsen.

När vi voro små, fingo vi gå och röra oss i en tom dragsoffa med stolar framför för undvikande av att komma för nära kaminen, talade mor om. Jag minns ej detta, men som något större gjorde jag på lek något likadant - förmodligen en vana från småbarntiden.

Jag minns också en annan händelse dagen innan jag fyllde 3 år, upptecknad i min fars dagbok för den 9 april 1884. Då rörde jag mig fritt på den vinkelräta, slutna gårdsplanen.

Mina tidigaste uppföranderegler inpräntades av mina föräldrar och mina äldre systrar. Större skiljaktligheter i lydnadshänseende kan jag ej minnas.

Vi kallade alltid våra föräldrar far och mor och våra närmaste släktingar farbror, faster etc. - aldrig du eller I.

ACC. N:R M. 13313:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Jag minns ännu den första gången jag fick fram en vissling, vilket mor omedelbart berättade för andra av husets folk med orden: Karl, han kan vissla. Jag fick för mig, att jag då var c. 4 år.

Om jag torkade mig om mun och näsa med rockärmen, sade mor, att kråkorna kommo och slog sig ner där och hackade, samt visade mig ibland, hur kråkorna voro på spaning efter sådant.

När vi skulle tvätta oss, gjorde vi gärna en förfrågan om vi skulle behöva tvätta oss p å h a l s e n med. Det kändes så rälit.

Kring ett brunnskar, brädstängsel kring brunnen på gården, ville vi barn gärna stå och titta ner i brunnsvattnet. Detta förbjöd oss mor och varnade oss för brunn-kessan, som var där nere och kunde ta oss, om vi tittade dit.

Kring matbordet, ett klaffabord vid väggen, satt far vid den s. k. bordsänden, mitt emot honom drängen, bredvid denne pigan, vid hennes sida vi barn i åldersordning, jag såsom den yngste närmast mina föräldrar.

Våra leksaker förvarade vi i någon låda, i brist på annan plats placerad under någon möbel.

Kaffe fingo vi ej före omkring 5 års ålder.

Från gillan tog mor någon gång med sig hem till oss någon synnerligen vackert inslagen konfekt. Det var nämligen det granna omslaget, som glädde oss.

Tädvård förekom ej.

Sängläge intogs vi, då vi hade svår huvudvärk och kräktes o.dyl.

Feber konstaterades ej på annat sätt än att, om man blev het, man kastade av sig sängkläderna.

Någon fastställd ordning med våra bäddar kunde ej beredas. Vi barn fingo sova, där det var plats, hos föräldrar eller syskon eller ock på ett sofflock, lagt på ett par stolar, med en eller ett par andra stolar framför, o. dyl.

Stötte eller slog vi oss, brukade mor blåsa på det ömma stället. Det brukade hjälpa.

Som små redo vi ranka på fars knä.

Våra egentliga leksaker voro mycket enkla. Det behövdes ej heller så mycket med sådana. På jordbruket hade vi ju rik omväxling ändå med park, trädgård och djur.

Gud uppfattades av oss mest som en beskyddande makt, särskilt om kvällen vid bädden, sen ljuset släckts.

Min första nyttiga sysselsättning minns jag ej. Men då jag var 4 år 5 mån. gammal hjälpte jag till att leda nötkreaturen på bete och fick på min lott att leda en kalv. Han skenade förstås, men jag höll fast i tjudret och följde med, så länge jag orkade. Jag skratade, så gott sig göra lät, då de andra skrattade, men det var snopet.

Min första större nyttiga sysselsättning började, då jag var 8 år och fick i uppdrag av min far att fodra svinen, vilket uppdrag jag fullgjorde programenligt efter av min far noggrant fastställt recept. Denna sysselsättning har jag sedan oavbrutet innehaft i över 50 år.

ACC. N:R M. 13313:9.

Då jag saknat tillfälle att på annat sätt följa småbarns utveckling under ifrågavarande tid, har jag här nämnt något om mina egna iakttagna upplevelser.

.oOo.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

5

ACC. N:R M. 13313:10.

Nordiska Museet. Frågelista 3.

Till bröd använde man alltid råg, men till gröt ville man helst ha korn och då i form av gryn eller någon gång mjöl från kvarn. I min barndom siktades allt med handsikt såväl till det fina brödet som till gröt utom till julbrödet, då man fick siktat på Pevermöllan. Före min tid hade man måst köra till Lödde mölla och fått siktat där. För oss barn var det möllesiktade brödet läckert, men det ransonerades vanligtvis.

Man brukade baka varje 6-veckors-dag. Degen bereddes vanligtvis om kvällen före bakningsdagen, jäste under natten, ältades om morgonen vid 4-tiden och tillsattes då med mera mjöl samt jäste vidare någon timme. Därefter slogs det upp och formades till bröd, som sattes på bröbonnana, bottnar av trä, jäste upp nära en timme, smordes med dricka samt sattes med brödspaden eller gresslan in i ugnen, vilken under tiden uppelldats. Under ugnens uppelldning inlades mindre, trekantformade degklimpar av siktat mjöl vid kanten, vilka då bakades innan det övriga brödet sattes in. Dessa kallades skollekager

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

N.M.3

ACC. NR M. 13313: //

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

(skållkakor). De avsmakades i regel vid lillemiddagen omedelbart och var välsmakade. Brödet skulle vara insatt i ugnen kl. 8 f.m., där det fina brödet skulle stå inne 1 timme och det grova 4 timmar och färdigt till middag. Ofta klyvdes några av de heta grova bröden med en sytråd till 2 skikt, vilka var för sig åter sattes in i ugnen till torkning, varigenom de blevo hållbarare mot mögling. Dessa bröds skikt benämndes kavring och voro smakligare än det vanliga grova brödet. Till julen slogs en del av de fina bröden endast omkring $2\frac{1}{2}$ cm tjocka och bakades vid något svagare värme och fingo därigenom en något annorlunda smak. Dessa bröd benämndes knäckebröd.

Under min fars barndom på 1830-talet - talade han om - bakade hans mor sockerkaka.

Kokt gröt, helst av korngryn, med en smörhåla i eller hellre en honungs- eller sirapshåla åt man tillsammans med mjölk. Vid jultiden kokte man risgrynsgröt sedan omkring 1870.

Vår smörkärna hade vår far själv gjort, och den fanns till redan i min tidigaste barndom. Den inlämnades 1941 till Bara härads hem-

ACC. N:R M. 13313:12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

bygdsmuseum. Den var rätvinklig och hade rektangulär botten och lig-
gande spindel med 4 genombrutna vingar, vilkens horisontella axel
gick genom ena gavelväggen och vevades med en svingel utanför den.
Sedan smöret samlats, togs det upp i ett drauta-tru (sädesrensningss-
redskap), där det ältades och något senare ältades om och saltades
samt förvarades, tills det uppvägdes till försäljning eller togs
till förbrukning i hushållet.

Mjölken kunde inte alltid om sommaren hållas söt, utan förtärdes
ofta som tjocknad eller s.k. schorjad. Den var då ej egentligen sur.
Den var välsmakande. Sådan mjölk sockrad var fillebunk (filbunk).

All mjölk man åt, var handskummad. Den var smakligare än den o-
skummade med sin rikligt innehållande mängd grädde. Mjölken vid går-
den var nämligen intagen direkt från ladugården och ej skvåpad under
transport.

Vi började lämna mjölk till mejeri den 17 april 1894, ett privat
mejeri i Mölleberga, men övergick den 1 januari 1901 till Kyrkhed-
dinge andelsmejeri med sin något pålitligare ordning.

ACC. N:R M. 13313: /3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Mjölken till ostberedning ljummades och tillsattes med leve (löpe). Man hade tidigare tillvaratagit leven, löpmagen, av kalv och torkat den. Sedan den vid användandet legat några dagar i vatten eller svagdricka, hade detta blivit löpbemängt och kallades leve. Sedan ostmassan utfällts, upptogs den, saltades, kryddades med kumin o.dyl. och hällades i ostkaret, sedan detta beklätts med en gles linneduk, och pressades. Efter det den tagit någorlunda fast form, lades de sålunda bildade ostarna ut i osthäcken, en spjellerbur, upphängd på en skuggig vägg, till torkning.

Man slaktade svinen vanligtvis inpå julen, sedan de som vårgrisar hunnit växa stora och därefter hunnit bli gödda av den nya grödan. Slakten företogs omkring kl. 8 f.m. Djuret bands med hillor, som lades om fötterna med snaror, en sådan om vänsterfötterna och en sammanband båda högerfötterna. Hillorna snoddes sedan samman med en stake. Blodet avtappades utan bedövning. Djuret styckades i 4 fjärdingar och en ryggremsa. Dessa lades i saltlake, varvid den sistnämnda användes först i hushållet. Efter 6 veckor upptogs de 4 fjärding-

4

ACC. N:R M. 13313:14.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

arna och hängdes upp med en sulkrok i skanken till torkning ^{under} en dag och därefter i den öppna skorstenen till rökning.

I min fars yngre dagar slaktade han själv, men under hela min tid ha vi haft slaktare. Denne fick på 1890-talet 50 öre för varje svin och på 1930-talet 2 kronor.

Köttet till korv hackades med en stor timmeryxa på ett bräde. Till detta rätt så ansträngande arbete hade fruntimmerna i regel hjälp av manfolken. Det hackade köttet tillsattes med fläsktärningar, saltades och kryddades, stoppades medelst ett pölsehorn - ett därtill format kohorn - i fjelster. De sålunda bildade korvarna lades i salt några dagar, varefter de hängdes upp i den öppna skorstenen till rökning.

Till dryck användes vanligen svagdricka, eller också någon gång mjölk. I mitt barndomshem använde vi rikligt med mjölkmat och därför ej så mycket svagdricka och mycket sällan vatten. Man bryggde var annan eller var tredje vecka. Maltet bytte man sig till eller någon gång köpte av någon maltgörare. En sådan var Eskilsson i Lund,

ACC. N:R M. 13313:157

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

boende strax intill järnvägen, söder o Trollebergsvägen.

Matordningen på 1890-talet var om sommaren: något efter uppstig-
ningen eller omkring kl. 5.30 f.m. kaffe på sockerbit utan bröd; kl.
6 frukost med sill och potatis med doppa, groft bröd och flott samt
därefter mjölk och bröd, kl. $\frac{1}{2}$ 9 lillemiddag, bestående av en smör-
gås, kl. nära 12 middag med lagade rätter, efter middagsvilan eller
kl. $\frac{1}{2}$ 2 kaffe på sockerbit, kl. $\frac{1}{2}$ 5 middaften, bestående av bl.a.
stekt potatis och slutligen kvällsmat kl. 8 e.m. med mjölk och bröd.

Om vintern däremot slopades lillemiddag samt kvällsmaten kl. 8
e.m.

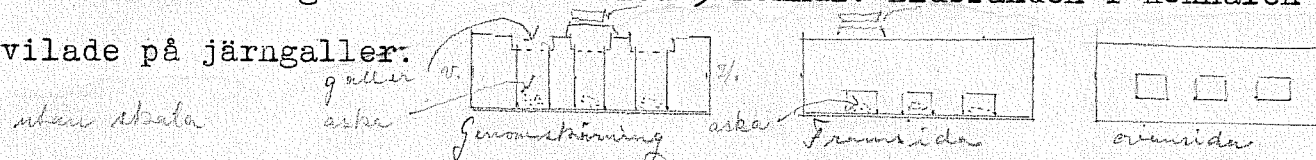
ACC. N:R M. 13313:16.

Nordiska Museet 65.

Spisar.

I min barndom lagades all maten på öppen spis i köket. Emellertid hade vi sen den 16 nov. 1881 en järnugn, mitraljös, i stugan för uppvärmning men med ett c. 25-28 cm kokhål, där Mor om vintern ofta lagade maten. Den 5 juli 1892 inköpte Far en fristående järnspis på ben från Carl Holmbergs i Lund. Den hade 2 större och 1 litet kokhål samt bakugn och vattengryta vid ena sidan. På den lagades sedan alltid maten, då så var lämpligast.

Den öppna spisen, som torde ha uppförts, då längan byggdes 1858, var murad av tegel och försedd med 3 kokhål. Eldbranden i kokhålén vilade på järngaller.

Bakugnen var byggd bakom den öppna spisen, så att, då man rakade ut glöderna, kommo de ner på denna och föstes därifrån ner till en fördjupning i golvet, det s.k. askhålet, där man släckte dem och sedan ånyo använde dem som bränsle. Valvet bestod av tegel och var

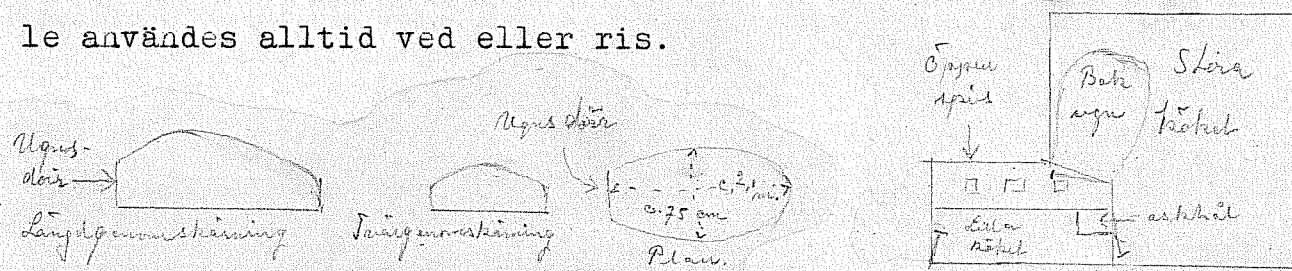
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

N. M. 65

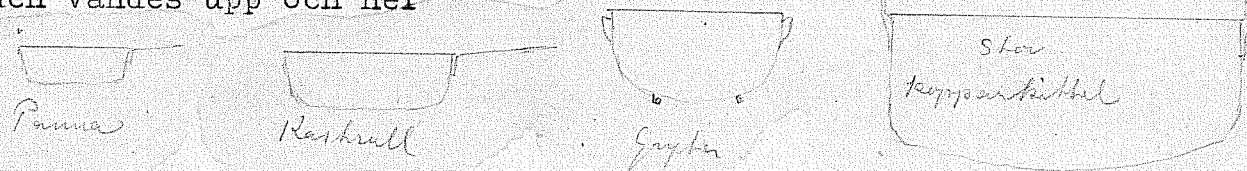
ACC. Nr M. 13313:14.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

toppformigt. Ingen särskild rökgång fanns, utan röken gick ut genom dörren. Denna var av järn och försedd med klinka. Bottnen var av tegel. Dess form var betingad av lokala förhållanden. Till ugnspränsle användes alltid ved eller ris.

Till kärl för matlagningen hade man i regel sådana av förtent koppar i form av pannor och kittlar samt någon gång emaljerade grytor. Kärlen ställdes över de öppna kokhål på en 3-fot (en s. k. trefötting) c. 3 tum hög. När det gällde en större fyr, ställdes den rättvänd, men när det gällde en mindre fyr, välldes den, d.v.s. den vändes upp och ner

För uppvärmning ha vi i min tid - på slätten - icke använt nämnvärt med ved utan nästan endast torv och stenkol och sedan omkring

ACC. N:R M. 13313:18.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1890 endast stenkol.

All större matlagning, ävensom brygd, ystning och slakt skedde tidigare vid den öppna spisen men, sen järnspisen anskaffats, såvitt möjligt, å denna, då man fick köket mera rökfritt.